

Omvärldsanalys 2025

Foto: Lars Ternbjeld + AI-genererad person

tyresö kommun

Kommunkoncernens verksamheter och ekonomi påverkas av saker som händer i omvärlden och som ligger utanför vår kontroll. Varje år uppdateras omvärldsanalysen för att upptäcka händelser och värderingsförändringar som sannolikt kan komma att påverka Tyresö kommun i stor utsträckning. Omvärldsanalysen lyfter fram regionala trender som kan ha stor påverkan på Tyresös förutsättningar att utvecklas till en socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar kommun.

Även om mycket har förändrats på kort tid så är det mesta av kommunens tidigare omvärldsanalyser fortsatt relevanta att förhålla sig till. I omvärldsanalysen har varje trend också en sammanfattning med slutsatser som kallas förändringstryck. Förändringstrycken bygger på en analys av trendernas påverkan på Tyresös kommunorganisation och visar hur kommunen kan behöva ställa om verksamheten så att utvecklingen ska bli så bra som möjligt och på bästa sätt möta en föränderlig omvärld.

En omvärld i snabb förändring leder till ett stort behov av förnyelse. Kommunens förmåga att anpassa verksamheten till förändrade förutsättningar med bibehållen leveransförmåga, kvalitet och god arbetsmiljö och sluta göra det som inte skapar värde kommer vara avgörande när 75 procent av resurserna ska leverera 125 procent välfärd. Styrning, ledning, kultur och arbetsorganisation behöver därmed inriktas på att medarbetares och medborgares fulla potential ska komma till sin rätt och att helhetssyn på resurser och resultat ligger till grund för de vägval som behöver göras.

Tyresö kommuns omvärldsanalys utgör ett planeringsunderlag i framtagandet av kommunplanen, med mål och budget för 2025 och med plan för 2026 och 2027.

OMVÄRLDSANALYS 2025 BYGGER PÅ:

- Tidigare års omvärldsanalyser och uppföljningar.
- Nämndplanernas omvärldsanalyser, årsredovisning och föregående års omvärldsanalys.
- Rapporter och forskning från myndigheter och organisationer, till exempel Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).
- Omvärldsbevakning från sakkunniga tjänstepersoner.
- Workshops som hållits med samtliga chefer i kommunen och centrala fackliga.

Värna demokratin

I Sverige är befolkningens tillit till medmänskors och till samhällets institutioner fortsatt hög ur en internationell jämförelse, vilket är en stor styrka. Det finns dock tendenser sedan ett par år tillbaka att tilliten till demokratin minskar vilket visar sig nationellt på olika sätt.

I valet 2022 gick valdeltagandet i Sverige ner för första gången sedan 2002. Det handlar visserligen om en liten minskning från ett mycket högt valdeltagande, men det som är särskilt oroande är de stora skillnader som finns mellan socioekonomiskt starka och svaga områden, där det kan skilja mer än 50 procentenheter i valdeltagandet. Invånare med svaga socioekonomiska förutsättningar har mindre tilltro till den egna förmågan att påverka och lägre tilltro till att kommuner och regioner tar hänsyn till deras behov. Unga röstar i lägre utsträckning än äldre nationellt och undersökningar visar att det är svårt för unga att hitta vägar in i politiska sammanhang. Undersökningen visar att skolan sällan fyller den roll som den gjort tidigare som arena för möte mellan unga och politiker.

Välfärdsbrottslighet riskerar att underminera vårt välfärdssystem på flera sätt, till exempel genom att ekonomiska resurser missbrukas, medarbetare utsätts för otillåten påverkan samt att skandaler och rättsfall undergräver förtroendet för det demokratiska systemet och dess representanter.¹

Även i Tyresö sjönk valdeltagandet 2022. Minskningen sker inom samtliga åldersgrupper och yngre röstar i lägre utsträckning än äldre. Tyresö följer den nationella trenden att det är stor skillnad i valdeltagandet mellan inrikes

födda och utrikes födda invånare, samt mellan dem med förgymnasial utbildning och med eftergymnasial utbildning. Det är även stor skillnad i valdeltagandet mellan de olika valdistrikten². Tyresöbornas upplevelse av insyn och inflytande över kommunens beslut och verksamhet är i nivå med rikssnittet och följer trenden nationellt att minska något över tid enligt SCB:s medborgarundersökning.

Förändringstryck

För att möta detta behöver kommunen under kommande år vidta åtgärder för att:

- Öka deltagande av olika samhällsgrupper och perspektiv i utvecklingen av kommunen och i beslutsprocesser.
- Förstärka demokratiska värden och delaktighet genom att utveckla samverkan mellan kommun, föreningsliv och näringsliv.
- Fortsätta det förebyggande arbetet mot välfärdsbrott genom att säkerställa att det finns en tydlig process för att hantera problem när de upptäcks och öka kunskapen om välfärdsbrott så att insatser kan göras innan problem upptäcks. Säkra rutiner för att försvåra för aktörer att planera och begå välfärdsbrott.

Demografiska utvecklingen utmanar

Den demografiska utvecklingen visar att kommuner och regioner har flera tuffa år framöver. Antalet invånare över 80 år ökar med nästan 50 procent de närmsta tio åren, vilket kommer att öka behoven av välfärdstjänster som sjukvård och äldreomsorg. Det kommer att behövas många nya medarbetare de kommande tio åren. Antalet medarbetare behöver främst öka inom äldreomsorgen då gruppen äldre förutspås öka mest och de äldre lever ett friskt och aktivt liv högt upp i åldrarna och kommer ställa andra krav på offentliga tjänster. Dessutom bidrar flera av de äldre med arbetskraft vilket kan skapa nya krav och behov från åldersgruppen som medarbetare. Bland de allra äldsta är ensamhet en stor utmaning.

Samtidigt som gruppen äldre ökar beräknar SCB att antalet barn och unga minskar de kommande åren. Det är framförallt barn och unga upp till 15 år som förutspås att minska i antal. Under första halvåret 2023 är antalet födda barn det lägsta på 20 år och i 193 av landets kommuner har barnafödandet minskat, vilket kommer minska behoven av förskola och skola.

När arbetskraften inte räcker till går det inte att möta de demografiska utmaningarna och nya behoven enbart genom att rekrytera fler. Utmaningarna kräver att vi inom offentlig sektor testar saker som vi aldrig gjort förut och funderar över vilka uppgifter som den offentliga sektorn inte ska eller kan göra i framtiden. Förutom att satsa på att behålla medarbetare och tillvarata samt utveckla kompetensen hos befintliga medarbetare kommer innovation och nya arbetssätt, välfärdsteknik, samverkan och attityd vara ett ständigt aktuellt arbete.³

2023 hade Tyresö den lägsta befolkningsutvecklingen på många år. Preliminära siffror visar på att befolkningsförändringen sannolikt hamnade omkring nollstrecket, men ännu vet vi inte med säkerhet. Det vi vet är att 2023 var ett speciellt år för demografin och även närmaste åren kommer att vara det. Oavsett befolkningsprognos de senaste åren går det att konstatera att antalet äldre, likt riket, blir fler i Tyresö. Senaste prognosen pekar på att antalet över 65 år väntas öka med 24 procent kommande tio år och antalet över 80 år med 31 procent. Samtidigt lever människor längre och är friskare.

Tyresö har länge varit en barnrik kommun och kommer fortsatt vara det i stor utsträckning, men utvecklingen av barngrupperna har varit skakig senaste åren. 2022 följde barnafödandet

i Tyresö riket i stort och nådde den lägsta nivån sedan 1980-talet, och då var befolkningen nästan 20 000 färre. 2023 fortsatte barnafödandet ligga på en låg nivå och det återstår att se om det fortsätter på denna nivå. En ovanligt låg ökning av övriga barngrupper kunde också noteras, särskilt gruppen 1–5 år. Tidiga analyser pekar på en låg inflyttning av barnfamiljer, vilket sannolikt är konjunkturberoende. För kommunen innebär denna låga befolkningsutveckling av barngrupperna en viss utmaning i planeringen av förskola och skola, på kort och lång sikt. Prognoserna innehåller fler osäkerhetsfaktorer än tidigare vilket ställer högre krav på analyser och rätt takt i förändringsarbetet.

Förändringstryck

Kommunen behöver:

- Följa befolkningsutvecklingen noga med särskilt fokus på trender. Samarbetet mellan förvaltningarna blir extra viktigt för att samarbeta för att undvika att förhastade beslut tas.
- Öka förmågan i kommunen att jobba målsökande, innovativt och tillsammans när det ger mervärde.
- Främja arbetet med att möta längtan efter gemenskap oavsett ålder för att minska ofrivillig ensamhet.

Foto: Liza Simonsson

Invånare med alltmer ojämlika livsvillkor

Människors livsvillkor har under lång tid generellt blivit allt bättre. Samtidigt har skillnaderna i exempelvis inkomster, förmögenhet och hälsa ökat. Samhället har dessutom, i många avseenden, blivit mer oförlåtande mot de som har svårt att hänga med när allt fler av samhällets tjänster digitaliseras och kunskapskraven höjs. Kriminalitet och våld har eskalerat i vissa områden och de som drabbas är oftast de som inte har möjlighet att flytta. Människor med sämre livsvillkor finns ofta bland sjukskrivna och arbetslösa, äldre med ohälsa eller låga pensioner (ofta kvinnor), ensamstående låginkomsttagare med barn (ofta kvinnor) samt utrikes födda med många barn eller kort vistelsetid i Sverige.

Två andra grupper som vuxit i antal och som bör uppmärksammas är de med psykiska problem och de som inte ser livet som meningsfullt. Dels för att det i båda fallen ofta rör sig om unga människor, dels för att en negativ utveckling i förlängningen kan leda till sämre livsvillkor och större samhällsproblem i framtiden.

En del menar att skillnader i livsvillkor kan accepteras så länge det är vanligt med sociala klassresor, men nu visar forskning att dessa inte alls är särskilt vanliga i Sverige. När människor från olika klasser och grupperingar sällan möts minskar förutsättningarna för att göra sociala klassresor.

Ökade skillnader i livsvillkor påverkar naturligtvis de människor som är mest ekonomiskt och socialt utsatta på ett negativt sätt, men forskningen visar också på att stor ojämlikhet även har en negativ påverkan på de som har det bäst då skillnad i livsvillkor medför att hela samhället utsätts för slitningar.⁴

Även i Tyresö kommun finns skillnader avseende livsvillkor⁵. På en skala 1–6 ingår området Granängsringen med omnejd i livsindexnivå två, samtidigt som andra delar av kommunen kännetecknas av livsvillkor i nivå fem. Exempel på levnadsvillkor som grund för mätningen är individens utbildning, ekonomi, yrke, socioekonomiska bakgrund och boendemiljö.

Även den upplevda otryggheten är olika beroende på område. Ett aktivt arbete pågår med fokus på ökad trygghet och trivsel.

I Tyresö kommun har elevernas meritvärde i årskurs 9 har sjunkit något sedan tidigare år, men andelen elever som når gymnasiebehörighet har stigit. Det beror på att skolorna har genomfört ett målinriktat arbete med att stödja de elever som bara saknar ett eller två betyg för att nå gymnasiebehörighet, samt riktade insatser för att öka likvärdigheten, men det finns fortfarande skillnader mellan grundskolorna i kommunen.

Den psykiska ohälsan bland framför allt flickor i årskurs 9 har ökat sedan senaste mätningen 2020. Där syns även ökningarna bland flickorna i årskurs 9 kopplat till andra risker så som ökat tobaksbruk, andel som dricker alkohol och svag anknytning till föräldrar. Det visar Stockholmsenkätens senaste mätning från 2022.

Förändringstryck

- Skapa mötesplatser där människor med olika bakgrund och erfarenhet kan mötas och känna meningsfullhet.
- Förebygga att ungdomar hamnar i en kriminell livsstil.
- Beakta sårbara gruppers utsatthet för social isolering genom att stärka skyddsfaktorer och minska riskfaktorer.
- Värna ungas välmående och motverka framtida utanförskap genom främjande arbete.
- Minska den psykiska ohälsan hos unga samt öka upplevelsen av meningsfullhet.
- Öka likvärdigheten mellan Tyresös förskolor/skolor och andelen elever som når gymnasiebehörighet samt säkra skolans kompensatoriska uppdrag.

Öka likvärdigheten mellan Tyresös förskolor och skolor och andelen elever som når gymnasiebehörighet samt säkra skolans kompensatoriska uppdrag.

4 Vägval för framtiden 5 – En spaning mot år 2035 (skr.se)

5 Regional lägesbild, trygghet och otrygghet (arcgis.com)

Omfattande resurser krävs för att hantera klimatförändringen

Samhället måste ta allt större hänsyn till en rad nya eller ökande risker som följer av ett klimat i förändring, exempelvis höjda havsnivåer, förändrade flöden i vattendrag samt ändrade nederbördsmönster och ökad risk för skyfall. Längre perioder av värmebölja och torka ökar även risken för vattenbrist, missväxt och skogsbränder. Anpassningen till ett klimat i förändring och förlusten av biologisk mångfald kommer att ställa allt högre krav på kommuner och regioner. Som samhällsutvecklare, myndighet och verksamhetsutövare har kommuner och regioner ett stort ansvar för att ställa om till hållbara och cirkulära arbetssätt, likväl som de kan vara en viktig vägvisare och bidra med stöd för att underlätta omställningen hos medborgare och näringsliv.⁶

Tyresö kommun har åtagit sig att bli en klimatneutral kommun i linje med Parisavtalet. Både de territoriella utsläppen och de konsumtionsbaserade utsläppen av växthusgaser som genereras av kommunkoncernen, företag och invånare i Tyresö måste på sikt bli netto noll. Tyresö har goda förutsättningar då det inte finns tunga industrier, vilka har stor påverkan på hur stora utsläppen av växthusgaser blir i kommunerna. I Tyresö kommun har antal ton utsläppta koldioxidekvivalenter per invånare minskat med 26,8 procent sedan 2016⁷.

Transporter står för en stor del av kommunens utsläpp och är därför ett prioriterat område. Kommunen har stor potential att minska bilåkandet. Många arbetar kanske på längre avstånd, men många har också möjlighet att arbeta hemifrån. Här behöver fördjupade mobilitetsutredningar och tillämpandet av gröna resplaner fortsätta. Att testa mobilitetshus och kreativa mobilitetslösningar i exploateringsprojekt är ett annat sätt. Så småningom finns det också stor potential i att öka det hållbara resandet genom styrning i form av anpassad parkeringsreglering och parkeringsavgifter, liksom fortsatt utbyggnad av möjlighet till laddning av elfordon.

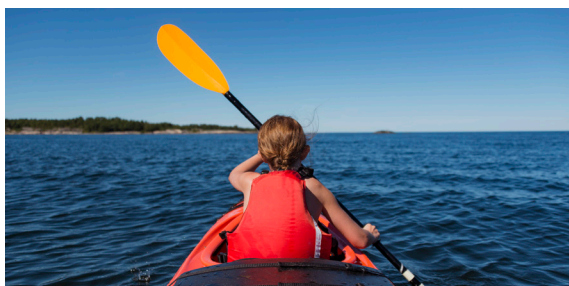

Foto: Hans Berggren

Kommunen har även ambition att driva omställningen till en cirkulär ekonomi. I detta ingår att minska de konsumtionsbaserade klimatutsläppen, fasa ut skadliga kemikalier, återbruka och återvinna samt skydda och stärka ekosystem och biologisk mångfald.

Förändringstryck

- Prioritera de åtgärder som har störst effekt på att minska klimatutsläppen, till exempel som att ställa klimatkrav i betydande upphandlingar.
- Höj medvetenheten och våga pröva nya sätt för att ställa om till en cirkulär ekonomi.
- Fortsatt styra mot kommunens mål om mer hållbara transporter inom alla kommunala verksamheter.
- Välja närproducerade, ekologiska livsmedel för ett lågt klimatavtryck. Främja biologisk mångfald och värna det svenska jordbruket.
- Analysera klimatförändringars påverkan på den byggda miljön och föreslå åtgärder för att förebygga risker.
- Tillgängliggöra och skydda Tyresös natur och stärk dess förmåga att binda kol, reglera vattenflöden och hantera klimatförändringar.
- Fortsätta utveckla kommunens mark för odling och utveckla gräsytor till parker med förutsättningar för biologisk mångfald och sociala värden som plats för möten, lek, avkoppling och prydnadsvärde samt nyttja detta för kommunal verksamhet.
- Föregå med gott exempel med återbruk, återvinning och avfallsminimering inom de kommunala verksamheterna.

Foto: Pixabay

Digitalisering, digital säkerhet och delaktighet – AI förändrar arbetslivet

Vi lever i en digital tid och i takt med den digitala utvecklingen förändras medborgarnas behov, beteenden och förväntningar. För att vara relevant som kommun måste verksamheten möta dessa genom att aktivt ta tillvara på de nya förutsättningarna som teknologin kan erbjuda. Rätt hanterad kan digitaliseringen bidra till att skapa en effektivare och mer innovativ välfärd. Medan detta skapar möjligheter för ökad effektivitet och produktivitet, väcks också frågor om arbetslöshet och människans framtida roll i arbetslivet. Det är dags att reflektera över hur kommuner vill forma och förhålla sig till denna tekniska revolution.⁸

Styrning och ledning skapar förutsättningar att nyttja digitaliseringen på bästa sätt i strävan att utveckla verksamheten och öka nyttan för medborgarna. I det ingår både att öka effektiviteten i befintlig verksamhet och att tänka nytt genom att arbeta systematiskt med innovation.

Samhällstjänster till våra medborgare med hög tillgänglighet via internet exponerar också samma samhällstjänster för hotbilder som påverkas av det globala omvärldsläget. Samtidigt som vi blir digitala ökar behovet av skydd av information och risken för digitala angrepp.

Förändringstryck

- Öka kommunens digitala mognad, det vill säga sin förmåga att tillgodogöra sig nyttorna av digitalisering.
- Utveckla och koppla ihop data- och integritetsskyddsfrågorna med informations- och cybersäkerhetsområdena.

Långsiktig samhällsbyggnad i en föränderlig omvärld

Samhällsbyggnadssektorn påverkas starkt av den nuvarande ekonomiska situationen. Det ses en kraftig inbromsning i bostadsbyggande under de kommande åren. Kostnaden ökar även för kommunens egna investeringar. Samtidigt har vi ett åldrande fastighetsbestånd och en infrastruktur som kräver investeringar i närtid.

Den rådande ekonomiska situationen gör arbetet mot bostadsbristen än svårare. Bostadsbristen skadar Stockholmsregionens konkurrenskraft och har negativa sociala konsekvenser. Bostadsbristen beror delvis på en trögrörlighet på bostadsmarknaden som motverkar önskade flyttkedjor. I Tyresö finns många en- eller tvåpersonshushåll som fortsatt bor kvar i sitt småhus.

En osäker omvärld gör att vi i större utsträckning är beroende av just omvärlden. Det är därför angeläget att vi kan upprätthålla en god fysisk tillgänglighet till grannkommuner och grannregioner med en effektiv och pålitlig kollektivtrafik samt hållbara godstransporter. Det handlar bland annat om de Södertörns-gemensamma infrastrukturprioriteringarna ny passage under Södertälje kanal, ny bytespunkt i Flemingsberg inklusive nedsänkning av väg 226, ny regional järnväg mellan Järna och Flemingsberg via Södertälje syd, dubbelspår på Nynäsbanan samt spår till Tyresö.

Förändringstryck

- Prioritera projekt som måste genomföras och sådana som är mindre konjunkturberoende.
- Nyttja våra samhällsfastigheter under fler av dygnets timmar för att minska kostnader.
- Planera för nyproduktion som kompletterar bostadsutbudet och möjliggör flyttkedjor.

- Fortsätta ha en god planering för kommunens samhällsbyggnad. Stockholmsregionen växer vilket innebär flera utmaningar som kräver både god planering och samarbete mellan många aktörer i Stockholms län.
- Vara konsekventa i utbyggnadsplaner med stöd i Översiktsplanen för att förtäta och bygga i servicenära lägen, utnyttja befintlig infrastruktur och förstärka möjligheten till hållbart resande.

Beredskap för förändrade förutsättningar i omvärlden

De senaste årens globala kriser har ökat fokus på risker och vår sårbarhet samt tydliggjort behovet av beredskap. Ingen vet precis hur kommande kriser kommer att se ut, men de blir sannolikt helt annorlunda och med andra och oväntade konsekvenser än tidigare.

Det är viktigt att se krisberedskapen som den förmåga som skapas i många aktörers dagliga verksamhet och inte bara förmågan hos en utpekad organisation eller en aktör. Därför behöver kommunen se till att krisberedskapen får genomslag i hela verksamheten. Krisberedskapen bör därför i så hög utsträckning som möjligt integreras i den ordinarie styr- och ledningsmodellen.

Förändringstryck

- Utveckla samhällsviktiga verksamheters arbete med kontinuitetshantering.
- Övning och kompetensutveckling inom kris och beredskap.
- Öka civilförsvarskompetens och arbeta för att stötta samhällets krisberedskap.

Foto: Scandina